

KÁRPÁTI AURÉL

**A BIHARI REMETE
ÉS EGYÉB TÖRTÉNETEK**

TARTALOM

AZ AEDILIS

A TÁBORNOK

A BIHARI REMETE

LULLUS RAYMUNDUS

ŐSZI HEGEDŰK

ÖREG SINKA GYÖRGY

ÖRDÖGSZEKÉR

STRATFORDI HAJNAL

AZ AEDILIS

I.

A napóra aranyozott rúdjának árnyéka a kilencesen állott.

A Forum fölött sárgán hullámozottak az óriási selyemernyők, amik nyáron át hűvös árnyékot vetettek az egymás fölé emelkedő terraszokra. Kékes homályban álltak a fehér márványszobrok, Tarquinius nagy csatornájának vörös palatetői, a szónokok emelvénye, amit az antiumi hajók vassarkantyúi díszítettek s a comitiummal szemközt sorakozó régi tabernák. Csak a tér mélyén csillámlott föl itt-ott a talajvíz a kockakövek hasadékaiban, emlékeztetve a mocsárra, amelynek nádasában az anyafarkas szoptatta Rhea Silvia ikreit.

Concordia templomának lépcsőin, ahonnan ki lehetett látni egész a Via Sacra ékszeresboltjáig, két fölszabadított rabszolga ült és kockázott a márványba karcolt táblán. Beszédük és a festett puszpángkocka csattogása visszhangozva járta be a bazilikákkal szegett teret. Mindketten ama gyűlölt és megvetett Corneliusok közül valók voltak, akiket Sulla bosszúja szabadított rá Rómára a második proscriptio után s akik szennyes, foltozott köpenyükkal minden utcasarkon előbukkantak a henyélők, tolvajok és kolduló papok zajongó tömegében.

- Damon, te lator, - kiáltott az egyik, dühösen borzolva hátra rötes haját, - a Tiberis halai nem oly falánkak, mint te vagy. Tizennégy szeszterciusszal úszom egy óra óta.

A Damonnak szólított, kurtára nyírt, fekete szakálas, szikár, nagycsontú macedóniai gúnyosan villantotta ki fehér fogait, azután szóltanul pörgette meg ujjai között a kockát.

A vöröshajú tovább folytatta:

- Holnap újra eladhatom magam Dolabellának, a legpiszkosabb uzsorásnak, akinek valaha lapos körmei voltak Rómában.

Ebben a pillanatban egy bíborszegélyű tóga csücske lebbent meg fönn, a templom oszlopai között. Egy szokatlanul fiatal aedilis közeledett a játszók felé, lassan, elgondolkozva lépegetve az árnyékos csarnokban. Simára, borotvált fehér arca kissé duzzadt volt és álmos kifejezésű, amivel éles ellentétben álltak energiától sugárzó, fényes fekete szemei. Gondos fürtökbe szedett haja elől már ritkulni kezdett, aminek eltüntetése éppoly gondokat szerzett a fiatal patríciusnak, mint Licinus borbélynak. Kezében pergamentekercset szorongatott, talán Theokritosz egy idilljét, talán egy adóslevelet. Eleganciájához és pompás megjelenéséhez mind a kettő egyformán illett.

Már csaknem odaért a libertinusok háta mögé, akik nem vették észre a közeledőt, mikor egyszerre a nevét hallotta említeni, összeráncolta sima homlokát és megállt. Figyelni kezdett.

- No hiszen, - mondta epésen a macedóniai, - Dolabella másról sem álmodik, mint hogy nálad kamatoztassa pénzét, mikor már Cinna veje sem biztos adós. Az aedilis kétezer talentummal tartozik neki és a diktátor barátságával sem dicsekedhetik. Vagy miből telnék ezüsttel díszíteni a színpadot és selyembe takarni a napot? Hat, - kiáltotta újra leejtve a színes kockát a sima márványra, - nyertem.

A másik bosszúsan oldozta le nyakáról a piszkos bőrzacskót és odadobta a macedóniai elé.

- Koszos kutya, - mormogta fogai között. Fölkelt és karjait lustán himbálva átvágott a téren egy szűk utca irányában, amely a halpiacra vezetett.

A macedóniai mohón kezdte számlálni a pénzt.

Az aedilis ott állt tíz lépésre mögötte egy oszlop mellé húzódva. Arcán elégedetlenség és harag tükröződött.

- Hát már a csöcselék is tudja, - gondolta, kellemetlen borzongást érezve egész testében, mintha egy utálatos, nyálkás állat érintette volna meg. - És milyen jól vannak tájékozva, jobban mint magam. Csakugyan, ennek a fahéjszínű gazembernek igaza, van. Az utolsó játékok alatt, amikkel atyám emlékét tiszteltem meg, százhusz gladiátorom maradt itt a téren. Mindegyik egy talentumba került. A delosi és corinthusi ezüstitálakat, szobrokat és festett márványokat sem adják ingyen. Azután a szakácsok, pékek, gyaloghintó-hordók, énekesek és hárfások... De ezek nélkül lehetetlen élni. Az ember csak a szép, gazdag dolgokon keresztül tudja eléggé becsülni önmagát és gyűlölni az uzsorásokat. Dolabellát fel fogom akasztatni, de addig is most szűk nekem Róma. A Láz istenének oltárán már meggyújtották a lángokat és nincs rosszabb az egészségtelen levegőnél, amely a hideglelést jelenti. Egy negyedév a tenger túlsó felén és Crassus ezüstös zsákjai mindent rendbehoznak. Ej, nem érdemes ma elővenni a tegnapi gondokat, amik a hajó után elsimuló hullámmal együtt enyésznek el. Aemilius gályája az éjjel indul Görögországba.

Arcára újra kiült a nyugalom derűlsége, mikor fölpillantott.

A macedóniai még mindig ott ült a lépcsőn és köpenye alól előhúzott kurta kardjával valamit vésett a csikorgó márványba. Előrehajolva térdelt, kardját két kézre fogva s az izzadságcseppek odahullottak homlokáról elébe, a fehér köré.

Az aedilis elmélázva, szeretettel nézett körül a Forumon, mintha annak minden részétől külön akarna búcsút venni. A sárga selyemernyők alatt olyan volt az egész tér, mint egy óriási terem, aminek túlsó felén, az árusok bódéi között mintha hangyák nyüzsögtek volna. Az aedilis, mint minden római, rajongott a Városért, amelynek gyönyöreiről annyi rosszat mondtak a költők s most kissé kesernyés gúnnyal mormolta maga elé: Cumaeban a platánok alatt lakik a boldogság...

A macedon saruinak csoszogása rázta föl álmodozásából.

A libertinus egy csapszék fele igyekezett, amelyből részeg matrózok kurjongatása hallatszott.

Az aedilis kilépett az oszlop mögül s tógája ráncait összébb fogva, megindult a lépcsők felé. A játszóknak táblái mellett friss karcolás nyomai csillogtak a márványban. Odapillantott és elolvasta az ormóttan betűket:

VINCIS, GAVDES

Egy pillanatra megállt. Az arca elváltozott, fekete szemeiben különös fény lobbant fel, aztán gyors léptekkel sietett el a Via Sacra irányában.

II.

Az éjszaka első órája már nem volt messze, mikor az aedilis gyaloghintója föltűnt az ostiai kapu mögött. Kíséret nélkül indult útnak, mintha csak sétát akart volna tenni a Városon kívül, a nyaralók között. Még feleségétől sem búcsúzott el. Nem akarta, hogy idő előtt értesüljenek távozásáról. Nyolc afrikai rabszolga vitte a gazdagon faragott gyaloghintót, amelynek félrehúzott zöld függönyei mögött fél könyökre támaszkodva feküdt a puha melittai szövettel borított vánkosocon. A vánkosoikat minden nap friss rózsákkal tömték meg.

A széles, kövezett út egyik emelkedettebb hajlásánál az aedilis kihajolt a gyaloghintóból és visszatekintett a város felé. Bármennyire könnyelműen szánta is rá magát Róma elhagyására, most megilletődve és fájdalmasan gondolt mindarra, amit elhagyott.

A hét halom fölött az ég krétás kékjében lebegni látszott a Capitolium márványkoronája, büszkén és hódítóan, nem árulva el a férgek nyüzsgését, amik alapjait megingatták. A Világ Ura gögösen emelte homlokát s mögötte a végtelenségig átlátszó zománca a szemhatár felé lágyan olvadt át az alkonyat narancssárga színeibe. A szűk utcákon ott most zsebmetszők, orgyilkosok, hamis tanúk és szájhősök közt mulatnak a henyélők; a disznóhúsevők puritánságát kéjencek, piperkőcök és kurtizánok gúnyolják az esteli korzón és az örökké jókedvű ványolók Sulla dicséretét éneklik. Mindegy. A Capitolium még áll és ragyog.

Az aedilis hosszasan, merengve nézett a mezők felé, amiknek sárguló füve fölött aranyos por szállongott. A Tiberis messziről csillogó szalagja felől favágók nótáját hozta át a szél a dombokon s csendesen borzongtak a sötét piniák a szelíden ereszkedő lankák oldalában. Boldog, enyhe nyugalom borított be mindent, a gondtalanság tücsökzenéje szólt a bokrok alján.

Az aedilis intett a rabszolgáknak s azok megkettőztették lépteiket. Az út nemsokára a Tiberis felé kanyarodott s attól alig egy kődobásnyira párhuzamosan haladt tovább a part bólogató füzesei mellett. Néha egy földművessel találkoztak, aki jobbra-balra himbálódzva sietett öszvérén, hosszú botját keresztbe fektetve maga előtt a nyergen, köpenye csuklyáját fejére húzva.

A Tiberisen csónakok úsztak, amikben ittas társaságok mulattak ének- és lantszó mellett. Odább sűrűn követték egymást a pénzemberek és gazdag polgárok villái, amiknek falait ellepték a vadszőlő és a borostyán kuszált fonadékai. A kerteket egyenes gyertyán- és platán-sorok szegélyezték, míg a kavicsolt utak szélén madár- és vázaformára nyírt bokrok sorakoztak.

A mérőföldmutatók rendre maradoztak el a gyaloghintó után, amelynek ritmikus hintázása félálomba ringatta az aedilist.

Jó két óra múlva, mikor az este szürkésege már egybeolvadt a mocsaras rónáról felszálló nedves gőzökkel, a gyaloghintó elérte az *isola sacrát*, ahol a folyó két ágra szakad. A láthatár alján a kelő hold fényében megcsillan a tenger s fölötte az ostiai világítótorony máglyatüze.

A kikötő a Tiberis félkör alakú hajlásában feküdt, a folyó torkolatának szögében. Közepén húzódott a közraktárak utcája, amelynek magtáraiban a Karthagóból és Alexandriából hozott gabonát halmozták föl. Innen keskeny utcák vezettek a parthoz, amit a sárga hullámok iszapja évről-évre magasabbra emelt.

A város előtt, az út két oldalán fekvő temető egyszerű kolumbáriumai között haladó rabszolgák babonás szorongással tekintettek a holtak városának sötét emlékei felé. Az aedilis a gyenge holdfényben úszó kikötőt nézte és eltűnődött:

- Mennyi bölcsesség lakott Romulusban, hogy városának falait nem itt a tenger szélén mérte ki. A tenger hullámai ellenséges gályákat hajtanak a part felé és az idegenek megölik a régi erkölcsöket, mint a görög szigetek városaiban. De a Város atyja azt is tudta, hogy a római hősökben nemcsak világhódító vágyak, hanem uzsorás kalmárhajlamok is élnek. Szeretik a babért, de a perchez is éppúgy ragaszkodnak. És mert tudta ezt, azért szállott alá a Tiberishez, amelynek a háta a bárkákat fáradhatatlanul hordja a tenger felé. Ancus Martius, aki Ostiát építette, csak befejezte az első király gondolatát.

Az aedilis lehúnyta a szemét és arra gondolt, mi lehetne Rómából, ha egyszer valaki eltakaríttatná a kikötő felgyülemlett iszapját, hullámtörő gátat emeltetne és megépíttetné a rakpartot. Elmosolyodott:

- Talán majd egyszer én, - és gyenge pirosság futott át halvány arcán.

A rabszolgák a város kapuja elé értek, de az aedilis nem állapodott meg az utasok fogadójában, amelynek homlokát kőből faragott daru díszítette. A gyaloghintó áthaladt a hatalmas kapubolt alatt a hajcsárok, teherhordók és fügeárusok között, akik a fal vasgyűrűjébe tűzött fáklya vörhenyes fényében csoportokba verődve zajongtak. Az aedilis összevonta a hintó függőnyeit. Demokrata volt, de az isteni nép szennyét és szagát nem bírta el.

A rabszolgák lihegve vágtek át a városon, elhaladtak Jupiter templomának porticusai előtt, azután lekanyarodtak a kikötőhöz. Egy lehorgonyzott bárka előtt álltak meg, amelyet széles palló kötött össze a parttal.

Az aedilis kiszállt s halk hangon utasításokat adott a rabszolgák vezetőjének. Négy rabszolga fölkapta az üres gyaloghintót és csakhamar eltűnt vele egy szűk utca sarkán. A másik négy afrikai követte az aedilist a bárkába, amelynek túlsó oldalához egy csónak volt kötve. A rabszolgák beugrottak a csónakba és az evezők után nyúltak. Az aedilis a kormány mellé ült.

A hold rezgő, csillogó hidat vert a vizen és zöldeskék fátyollal terítette be a vidéket. A part mellett álló bárkák oldala visszhangosan verte vissza az evezőcsapások zaját. A víz sodra a torkolatnál hihetetlenül erőssé vált s a nehéz csónak szinte repült a hullámok fölött. Az aedilis kemény kézzel tartotta a kormánylapátot. Bő ruhája lobogott a szélben.

A tenger felől egy háromsorevezős gálya óriási árnyéka tűnt föl a holdfényben. Lomha, fekete teste mozdulatlanul meredt ki a vízből, mint egy szörnyű, százlábú vízbogár. Az aedilis egyenesen neki irányította a csónakot. Nemsokára elérték a gályát, amelynek orrán a hold megvilágította a vörösbetűs fölírást: Isis Aemiliana.

Az aedilis félkézzel a magasba emelte a súlyos lapátot, mire egy létrát eresztettek alá a hajó fedélzetéről. A létra kinyúlt az evezők felett csaknem a víz színéig. A végén vaskarmokkal volt ellátva, amikhez a rabszolgák hozzákapcsolták a csónakot. Az aedilis egy párduc könnyűségével futott föl a nyaktörő úton. A virágillattal hintett tunica és a gazdagon hímzett köpeny egy atléta izmait takarták.

A fedélzeten egy olajbarna bőrű, mindig mosolygó arcú, sovány alak állt, a lovagok bíborcsíkos, keskeny tógájában.

- Aemilius, - kiáltott vidáman az aedilis, - együtt hajóznak a hazugok gyönyörű földje felé, - és megölelte barátját.

A négy afrikai a matrózoknak segített a létra végéhez akasztott csónak felvonásában s egy óra múlva az óriás bogár megmozdítva rengeteg lábait, aranyos orrát délnek fordítva, úszni kezdett a végtelen vizen.

III.

Tíz nap múlva a Myrtousi-tenger kék tükrén vertek fehér tajtékot az Isis evezői. A rozsdaszín vitorlák megereszkedve lógtak rúdjaikon, mint a keselyű törött szárnyai. A szél utolsó lehelete még valahol Szicília partjai körül elmaradt s a hajó mélyén, az evezőpadok között, sűrűn csattogott a korbács az izzadó, görnyedt hátakon.

Az aedilis és barátja a kapitánnyal beszélgettek a gálya farában, ahol a rabszolgák a triclinium fölállításán fáradoztak. Közelgett az ebéd ideje s a két jókedvű római a kapitányt is meghívta asztalához, akit láthatólag meghatott a kitüntetés.

A kapitány, bizonyos Ancus Porcius Testa nevezetű pohos és gömbölyűképű bortömlő, aki már tíz év óta parancsnokolt Aemilius Gemellusnak, a gazdag római gyapjúkereskedőnek hajóján, sietett kiadni a rendeletet, hogy a triclinium fölé ponyvát feszítsenek ki a nap égető sugarai ellen. Nemsokára mindhárman magukra öltve a tarka görög szintéziseket, ott feküdtek a nyugágyakon s a szolgák az asztalra állították a fűszeres salátával és tojással telt tálakat. Chiosi bort ittak, aminek elfogyasztásában a kapitány különösen serénykedett. Az agyagdugóval és szurokkal betapasztott korsókat egymásután bontogatták a rabszolgák.

A kapitány hosszú, unalmas értekezésbe kezdett a Cales-vidéki boroknak füstön való érleléséről, de az aedilis félbeszakította:

- Mondd meg inkább ó Testa, hogy arcod vörösséget Lunától kölcsönözted-e, vagy a sabinumi szőlők nedvétől?

- Sabinurni! - rázkódott össze a kapitány. - Hiszen az rosszabb a tengervíznél. Az ember vízkóros lesz tőle, mint Syrus.

Az aedilis nevetett és Aemiliushoz fordult:

- Ismerted Publilius Syrust, a bohózatíró rabszolgát? A legszellemesebb és legvízkórosabb ember volt, akit valaha ismertem. Egyszer a városon kívül találkoztam vele. A forró nap-sütésben feküdt a fűvön. Odakiáltottam neki: mit csinálsz Syrus? - Vízet melegítek, - felelt bosszúsan és a másik oldalára fordult.

Az aedilis vidáman hahotázva intett az egyik rabszolgának, aki almával és gesztenyével rakott tálalt tartott a kezében.

Az árboc csúcsán kémlelő matróz kiáltása ebben a pillanatban hajó közeledését jelezte. A kapitány, bár kissé nehezeire esett, fölugrott és a legénység közé ment.

- Kalózhajó, a görög szigetek felől, - kiáltott újra az őrtálló matróz.

A gályán kavarodás támadt.

Az Isisszel szembejövő hajó, amint már a fedélzetről is ki lehetett venni, gyorsan közeledett. Nagyobb liburna volt. Csúcsán fekete zászló lengett s vagy negyven megrakott csónak követte.

A kormányos a kapitány parancsára északnak fordította a hajót s az evezők erősebben kezdték paskolni a vizet. De a liburna egyre közeledett.

Egy óra múlva már újra elvágta a gálya útját.

Aemilius sápadtan állt barátja mellett a hajó tatjában. Az aedilis vállára tette a kezét és nyugodtan mondta:

- A rakomány elveszett, az bizonyos. Állítsd meg a hajót, harcra menni velük lehetetlen. Mindnyájunkat legyilkolnak. Jobb lesz, ha kiegyezünk. Váltáságdíj ellenében megszabadulunk.

Aemilius egy pillanatig habozott azután intett a kapitánynak. Az evezők megálltak s leeresztették a vasmacskát.

A kalózok csónakjai körülfogták a gályát s a liburna egészen melléje siklott. A fedélzete íjjasokkal volt megrakva.

Ancus Porcius Testa, a kitűnő kapitány sietett megmenteni, ami még menthető. A triclinium-hoz lépett s egy borral színültig telt korsót két kézre kapva, csodálatos gyorsasággal kezdte kortyogatni annak tartalmát. A fejét hátrahajtva, lábait szétvetve ivott, minduntalan odasandítva a liburna felé, amelynek szélén harminc csákllya emelkedett a levegőbe. Abban a pillanatban azonban, amint a fölemelt csákllyák ropogva vágódtak bele a gálya oldalába, hogy a két hajót összekapcsolják: Testa rémülten eresztette el a korsó füleit s a vörösbor végigömlött ruháin, nyakától a talpáig. A korsó cserepekre törött a fedélzet kemény deszkáin.

Az összekapcsolt hajók között most széles pallókat fektettek át a kalózok s egyszerre ellepték a gályát. A kalózfőnök, egy vörös selyemmel szegett fekete köpenyes, bozontos szakálú, herkulesi termetű ember, meztelen kardja után kapott, de az aedilis egy parancsoló tekintete lefegyverezte.

- Váltságdíjat kaptok, ha senkinek sem lesz bántódása, - szólt kemény hangon az aedilis.

A kalózfőnök arcán gúnyos mosoly futott át és hetykén kérdezte:

- Ugyan? És megértetek ti mindannyian húsz talentumot? Én te érted magadért kívánok ennyit.

- Micsoda esztelenség, - kiáltott az aedilis kiegyenesedve, - nem tudjátok, ki került a kezetekbe. Ötven talentumot kaptok.

A kalózfőnök nem bírta elfojtani a meglepetés kiáltását.

- Ki vagy te? - kérdezte gyanakodva.

Az aedilis meglebbentette tógája bíborszegélyét, hogy kivillantak alóla a curulisi méltóságot viselők magas, veres cipői:

- Caius Julius Caesar vagyok, - és kissé ironikusan mosolyogva megbiccentette fejét.

- Azt hiszed, most már többet tudok?

- Római aedilis, barbár tulok, láthatod, - szólt Caesar indulatosan, - és olyan ember, aki nem szokta meg, hogy kételkedjenek a szavában.

A harag pírja futotta el arcát, de azután türtőztette magát.

A kalózfőnök maga köré intette alvezéreit:

- Ez az ember, halljátok, Caius...

Megakadt és kérdőleg nézett az aedilisre.

- Julius Caesar, - segítette ki az, újabb gúnyos fejmozdulattal. - Majd megtanulod még.

- Julius Caesar, ötven talentum váltságdíjat ajánl föl, ha a gályán senkinek sem lesz bántódása. Oldjátok el a megkötözött matrózokat és rendeljétek vissza az embereket. Ki fogja fizetni a váltságdíjait? - fordult megint az aedilishez.

- Crassus, Rómából. És ennek a hajónak a kapitánya fogja elhozni a megjelölt helyre. Hol van Testa?

Aemilius, aki szótlanul állt barátja mellett, a hajókabin felé mutatott, amerről egy ijesztő alak tántorgott elő. A kapitány volt.

Szörnyű harciasan nézett ki. Köpenyén óriási vörös foltok éktelenkedtek, a vörös bor nyomai, mintha nyakig gázolt volna a vérben. Torkaszakadtából bömbölt és a mellét büszkén kifeszítve, bizonytalan léptekkel közeledett.

- Én római polgár vagyok, - üvöltötte öklét rázva, - engem nem lehet elfogni. Nem lehet, ha meggebedtek, akkor sem lehet, - ismételte makacsul és pislogva nézett körül.

A kalózok nevettek és lökdösni kezdték. Az egyik mélyen meghajolt előtte, két karját a mellén keresztbetéve, aztán gúnyosain mondta:

- Ki akar téged elfogni, tiszteletreméltó disznóhólyag? Távozzál szabadon, amerre tetszik, mennél hamarabb, annál jobb, - és a részeg kapitányt a hajó széle felé lökte.

Testa rémülten csapta szét kezeit és vérfagyasztót ordítva, hasravágódott, épp a kalózfőnök lábai előtt.

- Senkinek se legyen bántódása, - szólt az keményen.

A kalózok csendesen kuncogva húzódtak hátrább. Julius Caesar a kalózfőnökhöz fordult:

- Még ez órában megírom Crassusnak a levelet s a gálya visszaviszi Rómába. Mire a hold másodszor megújul, itt lesz a pénz. Hol talál meg a követ?

- Rhodusztól délre, az első sziklaszigeten, - válaszolt a kalózfőnök.

Az aedilis intett egyik afrikai rabszolgának, aki egyiptomi nádtollat, zsinórral összefűzött kis papiruszkönyvet és gyantás koromból készült híg folyadékot hozott elő. Caesar a tricliniumhoz ment és hozzátartott a levélíráshoz: Caesar Crasso salutem optimam...

Eközben a kalózok fölforgatták az egész gályát. Mindent kikutattak s ami érték volt, magukhoz vették. A gyapjával tömött zsákok egymásután vándoroltak át a liburnára. Az aedilis nyugodtan írt.

- Vale, - kanyarította végre oda az utolsó szót s forró viasszal zárva le a levelet, rányomta pecsétgyűrűjét. Azután átadta a kormányosnak, meghagyva, hogy másnap, ha a derék Ancus Porcius Testa kijózanodik, juttassa annak kezéhez. A kormányos meghajolt és köpenyébe rejtette a levelet.

Miután a gályát teljesen kifosztották, az aedilist, barátjával és négy fekete rabszolgájával tíz kalóz fogta közre és átkísérte a liburnára. A csákyákat kihúzták a gálya oldalából, a kormánylapát recsegetve fordult kifelé s a két hajó ellenkező irányban kezdett távolodni egymástól. Az *Isis* nyugatnak fordította orrát, amelyen az aranyos farkasfej ragyogott a lemenő nap bíborában. Kapitánya még mindig ott feküdt a földélzetén, de most már a hátára fordulva és hangosan hortyogott.

A liburna, nyomában az apró csónakokkal, nemsokára eltűnt a keleti szemhatár kékes kódében, amelynek bizonytalansága annyira illetett foglyai sorsához.

IV.

Rhodusztól mintegy kilenc mérföldnyire meredek hegycsúcs emeli ki sziklás homlokát, a tenger hullámaiból. Északi része hajóval megközelíthetetlen, részint a függélyesen fölmeredő sziklafal részint a lábánál megtörő és harsogva kavargó örvények miatt. Délről is szaggatott kőbástyák koszorúzzák az apró, névtelen szigetet, de a kutató szem figyelmét nem kerüli el egy mélyen benyúló öblös szakadék, amelynek végén alacsony, homokos part ereszkedik alá a tölcsérformájú völgy szorosából. S míg a vörhenyes sziklák a tenger felé csak sivár oldalakat mutatgatják, amelyeken legfeljebb a tengeri iszalag és moha festenek sötét foltokat, belül, a völgykatlan mélyén dús vegetáció élénkzöld színei csillognak a napfényben. Ebben a csendes

öbölben, amelynek vize mozdulatlanul áll, mint a tükör lapja, vetett horgonyt egy este a kalózok liburnája.

Pár nap múlva a völgy alján egész sátorváros támadt s a sziklaszoros bejáratánál ide-oda siklottak az őrszemek csónakjai. Az aedilis és barátja szabadon jártak a karókra feszített ponyvák között, amik alatt napbarnított arcú, kapzsi tekintetű, szennyes, félmeztelen alakok heverték és zajongtak. Az aedilis és barátja eleinte nagyon rosszul érezték magukat a furcsa társaságban. Különösen Aemilius folyton mosolygó arca nyúlt meg s egész nap alig lehetett szavát venni. Hiába hangoztatta előtte Caesar a bölcs mondást, komikus szónoki pózba vágva magát: Viseld el és ne hibáztasd, amin úgysem lehet változtatni, - a fiatal lovag arca nem akart földerülni, ő a maga pénzét vesztette el, míg az aedilis csak Crassusét. De végre is megnyugodott. A kalózok bizonyos tisztelettel tekintettek rájuk, amit a váltságdíj nagyságán kívül az aedilis vidám és tréfára hajló viselkedése csalt ki belőlük.

- A nevetés megöli az unalmat, - mondta ismételten Caesar és nem sajnált a jókedv ébrentartásáért semmi fáradságot. Szelleme épp úgy, mint teste, egy pillanatra sem vesztette el rugékonyságát. Egész nap tornászott, úszott, sziklákon ugrált és adomázott. Levetve tógáját, birokra kelt a legizmosabb kalózokkal s egymásután dobta őket a fővényre. Olyan volt, mint egy pajkos, rakoncátlan suhanc, aki elszabadult tanítója szigorú kezéből. Duzzadt az erőtlől, az életkedvtől és hiányát sem érezte az elpuhult római élet kényelmeinek. Rusztikus humora elbájolta a nyers kalózokat, akik valósággal lelkesedtek érte. Esténként egy parti sziklára állva néha szónoklatokat tartott nekik, amelyekben hol a második pún háború okait fejtegette Caelius Antipater nyomán, hol a genus Atticum sima és egyszerű mondataival ajkán ostorozta az optimisták túlkapásait. A szájtató banda persze egy szót sem értett a nagyszerű beszédekből s megrökönyödésük halálra mulattatta az aedilist, aki rútul lepiszkolta őket tudatlanságukért. Azután szavalni kezdett, verseket, miket maga költött s amik szinte roskadoztak a dagályos képektől és szóvirágoktól.

- Tapsoljatok, - kiáltott tettetett bosszúsággal, - barbár csorda, vagy fejetek homokkal van megtöltve és szőrös füleiteket a teherhordó öszvérektől kaptátok? Ha kiszabadulok, mindnyájatokat keresztre feszíttetlek!

A kalózok majd eldőltek a nevetéstől és Caesar is velük nevetett.

Közben másfél hónap telt el. Aemilius már aggódni kezdett Testa késlekedése miatt. Mindennap várták a váltságdíj megérkezését.

Egy délután Caesar megint maga köré csődítette a kalózokat. A kalózfőnök is köztük volt, aki szinte sajnálni kezdte, hogy az aedilis nemsokára elhagyja őket:

- Maradj velünk, Julius Caesar s egy holdév múlva első alvezéremmé teszek, ötven elszánt embernek leszel az ura életre-halálra és minden útban talált hajó zsákmányának egyharmada a tied. Szíved és eszed is van hozzá. Kár neked visszatérni Rómába. Nem lesz ott belőled semmi.

Az aedilis leeresztette hosszú szempilláit és szarkasztikus mosoly jelent meg ajkai körül:

- Ajánlatod nagyon megtisztelő, nemes férfiú, de sajnálattal kell mégis visszautasítanom. Ne vedd rossz néven, de hogy is mondjam csak, a ti mesterségetek kissé véres. És én irtózom a vértől még a cirkuszban is. Egy disznót sem tudnék megölni...

Egyszerre kitört belőle a jókedv.

Leült egy köre és szinte hömpölyögni kezdett a kacagástól. A térdeit csapdosta és egész testében rázkódott.

Hirtelen fölugrott és komoly arcot öltve, szavalni kezdett a szemüket meregető kalózoknak:

Honnan fúj a szél, nem tudom: innen is,
Hab habra hányva hömpölyög: onnan is;
S kéttornyú ár közt, elsodorva,
Úgy vitetünk mi sötét hajónkon...

Alkaios költészetének varázsa őszintén lenyűgözte. Hatalmas alakja még nagyobbra nőtt, arca ragyogott és fekete szemei lángoltak. A körülállók zavartan néztek rá.

Az öböl felől most kiáltózás támadt. Két csónak sebes iramban közeledett a parthoz s a bennülők felindultan jelentették a kalózfőnöknek, hogy kétföldnyire a szabad tengeren egy háromevezős gálya vetett horgonyt. Orrán aranyos farkasfej ragyog.

- Megérkezett a váltságdíj, - kiáltott Aemilius, megölelve Caesart, aki, mintha álomból ébredt volna föl, csodálkozva nézett rá.

Nemsokára egy nagyobb csónak jelent meg az öböl bejáratánál. Crassus követét hozta, aki megállapodott a kalózfőnökkel a váltságdíj átadásának és a foglyok kiszolgáltatásának módozataiban.

Mire a nap vörös golyója elmerült a tengerben, az aedilis és barátja már az *Isis*-ről tekintettek vissza az egyre kisebbedő sziklaszigetre. Miletus felé siettek.

V.

Egy hónap múlva Miletus kikötőjéből csekélyszámú, de erős hajóhad indult el az *Isis* vezérlete alatt. Rhodusz táján a sziklacsoporthoz érve éppen útban fogta a feketezászlós liburnát, amely indulóban volt. A katonákkal megrakott gályák körülállták az öblöt s alig egy órai harc után a liburnát hatalmukba kerítették. A kalózok egy részének sikerült elmenekülnie a könnyű csónakokon, más részük elesett, mintegy hetvenen pedig foglyul estek. A kalózfőnök négy nyíltól átfúrva feküdt a liburna fedélzetén. Ancus Porcius Testa tisztelettel vegyes félelemmel nézte vérbe kevert, elnyúlt alakját.

Az aedilis komolyan vette az ígéretet, amit nevetve tett a kalózoknak. A hajóhaddal Pergamusba ment, a kormányzóhoz, hogy kikérje annak beleegyezését az elfogattak kivégzéséhez. A kormányzó, egy minden hájjal megkent ravasz római azonban hímezni-hámozni kezdett; jobb szeretett volna váltságdíjat kapni a foglyokért. Caesart elfutotta a mérge. Otthagytta a kormányzót. A kalózok kincseit szétszította a gályák legénysége között, a Crassus által küldött váltságdíjat pedig megtartotta magának. Azután, nem habozva tovább, keresztrefeszíttette az elfogott kalózokat a maga felelősségére és a lehető legrövidebb úton visszatért Rómába, ahol újra gondosan ápoltatta elhanyagolt körmeit és illatos fürdőjében feküdve, megelégedetten gondolt a kellemesen eltöltött nyárra.

A TÁBORNOK

Görgey Arthur emlékének.

Hajnali két órakor a segédtiszt belépett a tábornok szobájába és jelentette, hogy a járőrök elindultak a hodricsi úton. Az asztalra állított petróleumlámpa körül szétteretett tereprajzok és jelentések hevertek, rajtuk keresztbe dobva egy ezüstgombos lovaglópálca.

A tábornok a szoba közepén állt és hideg arccal hallgatta a segédtiszt szavait. Kurtára nyírt szakála rötesen csillogott a lámpafényben. Aranykeretes szemüvege mögül jeges nyugalommal csillámlottak elő kék szemei. Csupa energia volt ez a hat láb magas, karcsú ember, aki egy hónap előtt vette át a feldunai hadtest parancsnokságát. De most mégis, mintha valami fáradságot vagy inkább fásultságot árultak volna el mozdulatai.

Némán bólintott s mikor a segédtiszt mögött becsukódott az ajtó, kimerülten dobta magát a kopott díványra.

Két nap óta mindig talpon volt s egyik izgalom a másik után érte. A Szélakna irányában fekvő főcsapat felé haladó ellenség már egy napi előnyt nyert a Zsarnócra kirendelt zászlóalj parancsnokának ügyetlensége folytán. Első felindulásában maga vette át a zászlóalj vezényletét s negyvennyolc óra óta egy percre le nem hunyta a szemét. Izgatta az is, hogy esetleg elvágják a derékhadtól, ha ugyan be nem kerítik. A legénység pedig javarészt újoncokból áll, azok is leginkább tótok, akiket végképp elcsigázott az olvadó hótól csatakos hegyi utakon való menetelés. Csodálatosan józan, gyors eszű és bátor katona volt, bálványa különösen huszárainak, utált minden érzelgést és romantikus ellágyulást, de most mégis nehéz szorongást érzett a mellében. Vagy csak a túlfeszített, lázas türelmetlenség hajtotta szívére erősebben a vért?

Hirtelen fölugrott, fölcsatolta a kardját és a besiető segédtisztnek kiadta a parancsot az indulásra.

Negyedóra múlva már ott ült nyeregben a templomtér szélén.

A januári hold bronzvörös gömbje párak közé süllyedt a hodricsi magaslatok fölött. Az erdő felől éles szél csapott alá a völgybe és szaggatottan, sikoltva hordta szét az ébresztő kürtszót az alvó város utcáin. A tábornok föltúrte köpenye gallérját és kissé előregörnyedve, szorosabbra fogta a kantárszárat. Sötét sziluettje élesen rajzolódott ki a templom fehér falára, mintha egy fekete lovasszobor állt volna őrt a gyengén emelkedő tér sarkán. Türelmetlenül tekintgetett a homályos utcatorkok felé.

Az ébresztő még egyre sikongott.

Az alacsony házak ijedten nyitogatták piros szemeiket, a gyenge holdfényben alig villanó ablakokban egymásután lobbant föl a világosság.

Mindenfelé mozgolódás támadt, mintha maguk a házak ébredtek volna föl.

Hosszú, reszkető lónyeringés keresztelte a trombita hangját s a templom előtt a parancsörtsztek lovai nyugtalanul dobogtak a kerekfejű gránitköveken. Izgatott kiáltozás s egyre közeledő lábdobogások zaja verte fel a hajnali csendet. Sötét alakok rendetlen csomókba verődve futottak a templom felé, útközben igazgatva meg egy-egy fegyverszíjat. Gyenge zsongás töltötte be a teret s a fölvonuló sorok között minduntalan összekocódtak a puskacsövek s a fekete léniák

jobbra-balra hullámzottak. A tér túlsó felén egy század huszár fejlődött föl, néma csendben várva a parancsot.

A fehérszíjas gyalogság már egészen betöltötte a teret, mikor a fő-utcán föltűntek a dübörögve közeledő ágyúk.

A parancsörtsztek a helyükre lovagoltak. Kurta, kemény vezényszavak röpködtek oszlopról-oszlopra s a következő pillanatban lassú, egyenletes mozgással indultak meg a csapatok. A tábornok, vasderes lován, az előcsapat élén ügetett. A trombiták és dobok hallgattak, csak a sáros hóban cuppogó lépések ritmikus zaja hallatszott. A gyalogságot nyomon követték a huszárok s pár lépésre mögöttük egy tűzérüteg zárta be a menetet.

A város alatt némán kanyarodtak le a Hodrics felé vezető útra. A hold már eltűnt az erdős hegyhát mögött s sűrű köd párázott föl a völgy fenekéről. Palaszürke felhők torlódtak az égen s mire leértek a völgy alján kanyargó szekérútra, havazni kezdett. Szurkos sötétség borított be mindent, csak a fák tövében meggyült hó világított. A síkos úton horkanva lépkedtek a lovak s a gyalogosok zárt sorokban, komoran haladtak. Alig lehetett látni két lépésre. Szorosan egymáshoz feszültek a csontos vállak s az újoncok álmosan borzongtak. Félig alva, gépiesen emelkedtek a lábak egymásután. A szél szembe vágta a nagypihéjű havat, amely a földön rögtön sárrá olvadt. A tisztek minden szót eltiltottak, de ez fölösleges volt. Senkinek sem volt kedve beszélni. Néha egy kő megindult valamelyik vízmosás szélén s csattogva ugrált lefelé a sziklákon. A rongyos bakancsokba beszivárgott a hóvíz s az elgémberedett ujjak görcsösen szorongatták a ragadós puskaszíjat.

A negyedik században egyszerre mozgolódás támadt. Elfojtott káromkodás hallatszott az utolsó sorokban. Egy hosszú tót legény menetközben elaludt és fölbukott. Az utána jövők keresztülestek rajta. Az egész csapat megállt s a föltápáskodók le sem törülve arcukról a sarat, fásultan álltak vissza a sorba. A vállak újra egymáshoz surlódtak, mintha a szélsők tartották volna az egész sort s a lábak újra cuppogni kezdtek a sárban.

Végre sápadni kezdett a homály. Hat óra lehetett. Az erdő sötét foltja egyre határozottabban vált ki a meredek hegyoldalakon.

A völgytorok kiszélesedett s a szél gyenge harangszót csendített a fáradt katonák fülébe. Nemsokára beérték Hodricsot. A falu alján pihenőt tartottak s egy félóra múlva mentek tovább a Szélakna felé húzódó keskeny völgyben.

Az út lassan emelkedni kezdett a baloldali hegyoldal lejtőjén. Már egészen kivilágosodott s a hó is elállt. De a köd annál sűrűbb lett s amint az úton egyre följebb haladtak, alattuk a völgyet egészen eltakarták tejfehér gomolyagai.

A tábornok leszállt a lóról és segédtsíztjével csendesen beszélgetve haladt a csapatok előtt. Csizmája bokáig sáros volt s kardját a hóna alá fogva gyorsan lépkedett. Nyoma sem volt rajta az éjszakai fáradtságnak, mintha a nyeregben töltött négy óra visszaadta volna rugékonyságát. Friss volt, nyugodt és energikus.

A csapatokba is visszatért az élet a rövid pihenő után. Az éjszaka sötétjével mintha valami fojtogató érzés tűnt volna el a fehér szíjak alatt dobogó szívekből. A hosszú tót fiú, aki útközben elaludt, most végképp fölébredt s halkan, keservesen nyújtva kezdte dúdolni:

Cservena vinkó, bile kolácsi...

A következő pillanatban azonban már abba is hagyta. Egy puskatus, barátságos nyekkenéssel vágódott az oldalába. Némán mentek tovább.

Kilenc óra lehetett, mikor a köd szakadozni kezdett az előbújó napfényben. A havas erdő tele lett aranyos ragyogással. Az olvadó hó csepegve hulldogált az ágak között és egyhangúan kopogott az avaron. Langyos zsongó muzsikája betöltötte az erdőt. A gyenge szélben nedves földszag érzett s a katonák nehezebben lélegzettek.

Az út egyre meredekebb lett.

Balról, a sűrű tölgyes oldalából keskeny patakokban ömlött alá a hóvíz s keresztülfutva a szekérúton, gyors szökkenéssel táncolt lefelé a meredek mélységbe.

Óvatosam, a legnagyobb rendben haladtak a csapatok.

Egyszerre gyöngye pukkanás zavarta meg az erdő halk muzsikáját.

Mindenki összerezzen.

A fegyverek idegesen csörrentek meg s utána félelmes csend támadt. Mintha az ágakról permetező vízcseppek is fönmaradtak volna.

Megálltak.

Az altisztek suttogva adták tovább a parancsot.

A pukkanás újra fölhangzott, most már valamivel erősebben. Nyomon követte a harmadik, negyedik.

A kaptató hajlásánál futó alakok tűntek fel. Patrulok voltak. Puskájukat kezükben tartva bukdácsoltak lefelé a hepe-hupás úton.

Lihegve jelentették, hogy az ellenség csatárjai az útra dülő hegyoldalra megszállva tartják, mintegy negyedmértőldre, olyan ponton, ahonnan golyók az országotat hosszában söprik.

A tábornok gyorsan rendelkezett.

Egy századot felküldött az erdős hegyoldal tetejébe, hogy azok az ellenség csatárjait kimozdítsák helyükből. Az ütegből két ágyút előrehozott és lemozdonyoztatott a keskeny szekérút két oldalán. A gyalogság rohamoszlopban állt, készen az előnyomulásra az erdőszél földözete alatt, míg a huszárok hátvédül maradtak az üteg többig ágyúja mellett.

A hegytetőre küldött század megkezdte a tüzelést. A kopár fák közt piszkos füstfelhők gyülekeztek az éles dörrenések nyomában. A tábornok kivont karddal állt a gyalogosok élén.

Ebben a pillanatban nyolc-tíz huszár rohant el mellette, váratlanul előretörve az országúton minden parancs nélkül. Úgy látszik, elunták hátul a várakozást az ágyúk mellett s most vad kiabálással vágattak az ellenség hadállása felé. A tábornok ajka elsápadt a dühtől.

De mielőtt még szólhatott volna, sűrű fegyverropogás hangzott s a huszárok ész nélkül robogtak visszafelé. Az ellenség golyói oldalba fogták őket. Két ló hörögve bukott el s a többiek keresztülgázoltak rajta, örült iramban zúdulva neki egyenest a felállított rohamoszlopnak.

A tábornok látta a veszedelmet s előreugorva a legelső huszár lovának szügyébe döfte a kardját. Az erős penge elpattant s a tábornok arcába forró vérsugár szökött. A ló, fején keresztülbukva, maga alá temette lovasát.

De ez már nem használt. A fejvesztett kis huszárcsapat belegázolt a gyalogság tömör soraiba.

Rettenetes fejetlenség támadt.

A zárt oszlop rendje megbomlott és szakadozni kezdtek a sorok. A hátul álló újoncok eldobták fegyvereiket és futásnak eredtek.

A tábornok szava élesen süvített át a zsvajon:

- Szuronyt szegezz! Előre!

A megingott hadsorokból alig egy század teljesítette a parancsot. A tábornok az indulattól remegve rohant velük előre. De az első tömeges tüzelésre ez a csapat is megfordult és lehetetlen volt megállítani, annál kevésbé, mert a szekérúton már föltűnt egy ellenséges vadászosztag, amely futólépésben, szuronyszegezve közeledett.

A futó gyalogság képtelen rémülete magával ragadta a két lekapcsolt ágyú legénységét is.

Az egész zászlóalj futásnak eredt. A hátul álló huszárok útjokat akarták állni, de a futók a lovak hasa alatt kúsztak tovább, mikor a lovasok közülük vagdostak. Az iszonyú zavarban az ágyúslovak nekivadáltak s csaknem az egész üteg hanyatt-homlok a mélységbe zuhant. Az ütegparancsnok legázolva, véresen feküdt egy tölténykocsi mellett.

A tábornok hasztalan igyekezett, hogy néhány bátor emberét legalább a lemozdonyozott ágyúk fedezésére együtt tartsa, nyomról-nyomra hátrább szorult. Végre azon a ponton találta magát, ahol a két lekapcsolt ágyú állott. Itt azután az egymást követő vadászgolyók hangos füttyülése azt a néhány embert is megszalasztotta, akik még kitartottak mellette. Segédtisztje is eltűnt mellőle. Egyedül maradt.

Az ágyúk mellett, keresztben az országúton egy tölténykocsi állt. A tábornok a kocsi mögé vonult s elszántan várt, maga sem tudta, mire. A szégyen és a tehetetlen düh égette a torkát. A völgybe lerohanó csapatainak csörtetése egyre gyöngébben hallatszott fel hozzá.

Pár perc múlva az ellenkező oldalról fölhangzottak az osztrák néphimnusz szakadozott ütemei s az út legközelebbi kanyarulatánál kibukkantak az ellenséges vadászok.

Erre a tábornok is megrendült.

Minden elveszett s a természetes ösztön menekülésre készítette. Halotthalványan, elhomályosuló szemekkel nézett megfutott csapatai után, majd visszafordult az ellenség felé.

Ebben a pillanatban úgy rémlett előtte, mintha a vadászok a nekik szegzett ágyúktól megrettentek volna. Hüledezve bámultak, lábuk elakadt s a hurrázás elhalt az ajkukon.

A tábornoknak minden vére a fejébe tódult. A józan, hideg és számító katonát, aki nem hitt a romantikus hősökben, a lehetetlent megkísérítő pillanatok szédítő láza fogta el. Kemény, sápadt arca, amely mögé mindig el tudta rejteni fölindulását, most kigyúlt és hűvös, kék szemében heroikus tűz lobbant fel. Forró agyán átvillant a gondolat:

- Még megfordulhat a kocka. És én egyedül, két ágyúval föltarthatom az ellenséget.

Örület volt, de szép, csodás, nagyszerű örület. Ebben a pillanatban egy lángeszű költő állt az elhagyott ágyúk mellett.

Keze izgatottan kapott a gyújtózsínór után.

A kanóc nem volt seholsem. A gyáván megfutottak azt is magukkal vitték.

A varázsnak vége volt.

A tábornok feje, mintha villamos ütés érte volna, fakón esett vállai közé. Vad elkeseredéssel dobta el csonka kardját és kilépve a tölténykocsi mögül, aminek oldalán egyre vésztojóslóbban kopogtak az ellenséges golyók, befutott a fák közé. A kiálló fagyökerek közt megbotolva, a sáros talajon minduntalan megcsúszva, ziháló mellel, halálfáradtan botorkált előre. A golyók ide is követték s feje fölött recsegve töredezték az apró galyak. A háromnapos kimerültség a pillanatnyi lázas fellobbanás után ólomsúllyal nehezedett rá. A gerincén jeges

borzongás futkosott. Szinte öntudatlanul csapott le újra a védtelen országútra. Kemény sapkája megingott a fején és szemébe billent. Egy golyó fúrta át a tetejét. Meg sem rezzent, futott tovább, elakadó lélekzettel, megalázva, remény és cél nélkül.

A meredek úton minden lépéssel alábukott az üldözők lövonalának. A golyók ártalmatlanul zúgtak el a feje fölött.

Amint ezt észrevette, újra visszanyerte hidegvérét. Segédtisztjében kezdett bizakodni, aki bizonyosan a megfutottak összeterelésén fáradozik.

Óriási ugrásokkal haladt előre.

- Kicsit kevesebb mohóság és több hidegvér a célzásban, - mormogta fogai között, amint a golyók egyre magasabban fűtyültek el fölötté.

Hirtelen fölujjongott.

Alatta a kanyarodónál föltűnt segédtisztje egy század tót gyalogossal.

- Nem csalódtam benne, - gondolta és egyezzerre minden erejét visszatérni érezte.

- Katonák, - kiáltotta elfulladva, - utánam. Még mindent meg lehet menteni.

Megfordult és a csapat élén rohanni kezdett fölfelé.

Sűrű golyózápör sívított el fölöttük.

- Bátorság, fiaim, hiszen nem találják.

A katonák rendületlenül követték. De ebben a pillanatban egy legény ordítva bukott arcra.

Egyszerre vége volt mindennek.

A visszaterelt csapat rémülten rohant hátrafelé. Nem volt többé hatalom, amely megállíthatta volna őket. A szűk úton egymást gázolva örült üvöltéssel menekültek.

A tábornokot segédtisztje ragadta karon és vonszolta lefelé.

A váratlanul fölmerült végső reménynek hirtelen megsemmisülése megbénította minden gondolatát. Mint két mozgó tárcsa futottak a vadászok golyói között, a fölfreccsenő sárban, halottakon és eldobott fegyvereken keresztül. Gépiesen, öntudatlanul, torkukban a fojtogató sírással és szívükben a szégyen keserűségével.

Mögöttük gyors egymásutánban villantak föl a fegyverek és ők sárosan, megtépve, halálra-hajszolva futottak tovább lefelé a lejtőn.

A BIHARI REMETE

Százkilenc esztendő előtt sugarasabb ős járt a berettyókovácsi pusztán.

Dér alig fogta a hervadó fűvet. A lápos elmélyült ezüstitükrében vénülő szépasszonyok telhetetlen hiúságával nézegette magát a felhőtlen magasság s lenn a síkon, az istrázsát álló jegenyék fölé, hálós aransátort vert délszínben a nap. Nagy, égig érő csend rejtegette a messzi tanyákat, a töretlen náderdőt, a löszpart meredekjén bókoló rozmaringfűz-sövényt s a lankás dombolt martjából kimagasló fehér udvarházat, melynek zsindeleysüvegét a néhai bécsi királynő újmódija szerint vonatta dupla peremre Bessenyei György úr. A délnek szaladt nyár siettében ittfelejtett néhány hév hetet. Csak alkonyattájt sétált, végig a bihari rónák szélén a közelítő November, violás köduszályát elterítve a friss szántások fölött.

Az öreg úr, aki egyre ritkábban mártotta meg elébb oly szapora lúdtollat a kalamárisban, - írás nélkül is fogyott abból a téntra, - mogorva szótlanságban járta a kúria pipafüstös, homályos szobáit s gyakorta tekintett ki az ablakon túl esteledő őszbe. Mi járhatott eszében: Isten tudja, - Isten, akit Monsieur Voltaire bőrbe kötött, aranyba metszett könyveinek gonosz syllogismussával tagadott, - talán a pataki kisdíák betűirtózása, amely nagy egészséges ösztön szégyenkezésbe betegedett a királyasszony tudós városában, hol annyi átvirrasztott éjszakán ismételte a frantzia grammatikátska rendhagyó verbumait, míg a többiek, a sárga csizmában, arany-paszományos veres dolmányban, párdúcos mentében ékeskedő ármális nemes ifjak, hajporos dámákkal enyelegtek a schönbrunni rózsálgasok alatt, avagy talpas poharat hajigáltak a Grüne Katze pókhasú csaposának fejéhez. De az is lehet, hogy ez enyhe őszön emlékezései támadtak az őz-szemű bétsi grófnéról, aki mosolygó komolysággal hallgatta a megtanulhatatlan nyelven írott tragédia recsegő sorait:

Véres áldozatját látom trónusomnak,
Mely kínos hatalma van királyságomnak,
Ágost örökösen kesergem vesztével,
Mert noha elpártolt, de nagy volt szívével...

Ilyen csendes őszi időben sok régi dolgok megfordulnak öreg emberek fejében.

Derék úr volt, testes, vállas, sűrűvérű besenyőfajta, hatvanhárom esztendő korára is kemény bikanyakkal s bár járása kissé elnehezedett, sohase vesztette el egészen a hajdani testőr mozdulatának feszes rugalmasságát. Ha egy-egy mérges indulatú, disznótoros, boros estéjét követő hajnalon kihozatta rázós szekeren a váradi olasz sebészt, aki Erdélyországban is híres volt a köpölyözésről, utána nyeregbe zökkent s kilenc agárral késő délutánig futtatta a nyulat a Berettyó síkján. Hanem azért a haja csak szép, tiszta ezüstbe keveredett, mint régi allongé-barókája, - ahogy Nalátsi uram szokta volt emlegetni a parókát. S hogy ő maga is az elmúlás borús gondjaiba tévedt olykor, arról nemcsak a Természet világa vagy a józan okosság dicsérete s a Bihari remete kerekbetűs kézirat-tekercei árulkodtak ott a kicsiny, házi bibliothékában, hanem a deckás kert sarkában álló almafa is, amelyet fej fául rendelt magának öreg Bessenyei György, még a múlt tavaszon kimérve tövében síri ágya helyét. Kínzó titkokat rejtegetett ez a pusztai egyedülségben lemorzsolts huszonöt esztendő, a lét és halál fejthetetlen kérdéseiről, a múltba ereszkedett ifjúság visszahozhatatlanságáról s a komor aggregénység család után sajgó epekedéséről. De minden titkai között legfájdalmasabb, mert legmagyarabb, annak a nagy értetlen erőnek csudája, amely a Musákkal szeretkező daliás testőr kezéből kiűtötte a rigmust kereső tollat s a sima gallus nyelven társalkodó udvarból viasszodorta egy nap az ősi portára, villásszarvú ökrei és fagygyús üstökű béresei közé. Micsoda hatalom

hajtotta, hogy levesse a szűk karmazsin dolmányt, fölrúgja az incselgő Grátziát, hogy megszaladjon a bársonyszájú grófné forró csókja elől, megtorpanjon Nyugat nyíló Szezama küszöbén s hogy hazatérüljön, - szügybevágott daccal, kopott décbundát vonván araszos vállára, - tajtékpipák érését vigyázni, parasztszolgálok állát csipdesni, póri meséit hallgatni, maga borát inni, elzsírosodni s végtelen őszi napokon egykedvűn nézni az ónos eső függönyét a fekete barázdák fölött? Ki rendelte, micsoda homályban lakó istenség parancsolta rá ezt a sorsot, amelyről ma sem biztos, hogy rontás-e avagy szentséges kiváltság, önmagába visszaforduló ereje a titokzatos ázsiai léleknek?

Százkilenc esztendő előtt Bessenyei György úr, a néki megadatott utolsó őszen gyakorta töprenkedhetett eme hiábavalóságokon. Nyugtalanul méregette az öblös szobákat, mindenféle régi írásokat hányt föl, pattogva szidta a lusta cselédeket s egyre sűrűbben küldött be Váradra az olasz felcserért. Álmatlan éjszakáin pedig hangos perbe szállt az Istennel, akit nyakas kálvinistasága pápista úton sem bírt egészen megtalálni.

Egy estébe hajló délután épp a nagyház ablaka előtt álldogált, mikor kerékkattogás verte fel a csendet s bőrfedeles, magas ringóra szíjazott vén hintó fordult a kúria elé. A bakon pofoncsapott-kalapos kocsis tartotta a gyeplőt s fehérkeztyűs inas eresztette le a vashágcsót egy selyemmantillás idősebb delnő előtt, öreg Bessenyei György kicsit megtántorodott, hogy ráismert a váratlan vendégre. Valami gonosz nyilallás vágott a mellébe s hirtelen megfogódzott a faragott szék támlájába. Harmadnapos szakállal, elnyűtt csizmában, pipafüstszagú, pecsétetes házikabátban, de meg így, itt, annyi esztendő után - nem lehet ma ezt a vendéget fogadni.

Elfulladt sietséggel szólt át a hűgának a másik szobába:

- Eredj le szaporán a hintóhoz s mondd meg a bécsi grófnénak, hogy én már ott lakom a kertben, az öreg almafa alatt... az utolsó köszöntést néki küldtem...

Aztán vigyázva lopakodott vissza az ablakhoz s ugráló szívvel leste, mint fehéredik el a hírre az őz-szemű, bársonyszájú asszony, mint indul el-elakadó léptekkel a kert felé s mint kucsolja össze kezét, lehajtott fejjel állván hosszan, mozdulatlanul a leveletlen almafa előtt.

S csak akkor szakadt föl mély sóhajtása, mikor a grófné már visszaült a hintóba s a pofoncsapott-kalapú kocsis megcserdítette az ostort az ágaskodó lovak fölött.

A hintó elgördült, vissza Várad felé, ahol hosszabb látogatóban járt a bécsi grófné.

Öreg Bessenyei György pedig nem sokkal ezután nyergeltetett, Nyakába vont a kopott décbundáját, fölfordult a lóra s nyomába vágott az elporzott hintónak. Nem sietett. Lépésben haladt. Nem akart utólélni senkit. Semmit. A határ domb tetején aztán megrántotta, a lova száját. Megállott. Áthajolt a nehéz vasderes nyaka fölött, szeme fölé ernyőzte tenyerét s elnézett messze nyugat felé a gyengén párázó violás ködökbe, amerre a bécsi paloták cifra tornyai magasodnak, valahol a Tiszán túl, Dunán túl.

Mögötte, a berettyómenti síkon, elfeketedtek az árnyak. Utolsó sugara is kilobbant a lefutott napnak.

LULLUS RAYMUNDUS

I.

Abban az időben, amikor Aragónia legbékésebb királya az Isuela völgyén átlovagolva, Huescába tette át székhelyét, élt az udvarnál bizonyos Vicente Garcia di Castello nevű zsoldoskapitány, tejtestvére annak a boltanai tudós vikáriusnak, akiről Tritheim apát is megemlékezik Steganographiájában. Ez az erőszakos, bikanyakú fickó, akitől semmi sem állt távolabb, mint tiszteletreméltó rokonának szelíd erkölcei, a legrettegettebb korhely volt, aki valaha ólomkancsóval verte be jámbor polgárok fejét a székesegyház mögött lévő fogadóban. A nap legnagyobb részét ivással és kockázással töltötte, s felesége, a szép és erényes Ambrosia, sokszor egész éjszaka hiába várta haza, egyedül virrasztva mennyezetes ágyában.

Különösen mióta Lullus Raymundus, egy fiatal mallorcai nemes érkezett az udvarhoz, voltak hangosak az éjszakák a *Mór királyhoz* címzett fogadóban, ahol a kapitány előtt mindig tele kráterrel állott a nehéz ó-bor, Raymundus lovag úri barátságából.

A lovag éjszinű hollótollat viselt fővegén s úgy beszélték, annyiszor cserélte azt fel újjal, ahányszor szívéből egy-egy szerelmes galambot kiröpített. A huescai asszonyok becsületére legyen mondva, a hollók még máig sem pusztultak ki az Isuela völgyéből, bár az sem tagadható, hogy tollazatuk még ma is ritkább, mint más vidéken.

Egy nyári hajnalon, mikor a Mont Perdu csúcsait már kénsárga fátyolba takarta az Ebro torkolatában fürdő nap, Raymundus lovag elszántan söpörte le a boros asztalról a színes kockákat. Odakönyökölt Castello kapitány elé s utánozhatatlan nyugalommal, szemét egy pillanatra le nem véve annak duzzadt, karmazsinvörös arcáról, így szólt hozzá:

- Barátom, a te feleséged a legszebb asszony egész Aragóniában és én halálosan szerelmes vagyok bele.

A zsoldoskapitánynak tátva maradt a szája a meglepetéstől. Aztán egyszerre olyan rettenetes kacagásra fakadt, hogy homlokán kötélvastagságúra dagadtak az erek. Az egész szoba rengett a nevetésétől s közben úgy szuszogott, mintha szélmalmost készülné hajtani.

Lullus Raymundus továbbra is csendesen könyökölt a feldöntött cinpoharak között s mozdulatlanul meredt maga elé:

- Szeretem, halálosan szeretem...

Castello kapitányt még mindig rázta a nevetés s elfulladva, szakadozottan hörgött, húsos tenyerével térdét csapkodva:

- Részeg vagy, cimbora, a bölcs Ramiróra mondom, aki tizenhat főnemesnek egyszerre vágatta el a torkát ezen a piacon... az én feleségembe szerelmes... az én feleségembe... nagyon jó...

És újra hanyattvágta magát a faragott támlájú széken, a rázkódó kacagástól eltorzult arccal.

Raymundus felállott, fejébe csapta tollas főveget s bosszúsán kérdezte:

- A pokolba is, de hát mi van ebben olyan mulatságos?

A kapitány szeméből csorgott a könny, az ajka rángott s nagyokat nyögve tapogatta nyilalló derekát. Olyan volt, mint egy szétrepedni készülő borostömlő.

- Ül le és hallgass rám, cimbora, - mondta végre összeszedve magát, - derék pajtásom vagy, megérdemled, hogy őszintén beszéljek veled.

Két kézre fogta a tele krátert, ajkához emelte s szürcsölve kezdte inni a fűszeres bort. Raymundus vállat vont, felcsatolta törét és az ajtó felé indult. De a kapitány, aki a borosedény karimája mögül félszemmel sandított rá, hirtelen az asztal közepébe vágta a súlyos krátert, felugrott s úgy megmarkolta a karját, hogy Raymundus felszisszent.

- Hol láttad először? - kérdezte durván.

- A székesegyházban. San Pedro alabástrom szobra előtt imádkozott.

A kapitány közelebb hajolt hozzá.

- Látod, - mondta rekedten, - te is a templomban láttad. Csak ott lehet őt látni, ő a legerényesebb asszony egész Huescában. Olyan erényes, hogy senkit sem szeret, még engem se. Én is a székesegyházban láttam meg először, mikor idejöttem a király zsoldosaival. Ott szerettem bele s ott, a templom kapujában kértem meg a kezét. Hozzám jött, pedig nem szeretett. Ő csak San Pedrót szereti, a szentet, akit valami olasz faragott toszkánai kőből. Az ő szívét is abból faragták, cimbora, az ő szíve is fehér és hideg... nem szeret, mert nem tud szeretni. Templomba jár, imádkozik értem, hű... csak nem tud szeretni...

A kapitány véres szemét gyenge fény fátyolozta be:

- Hűséges, jó, szent asszony... és én mégis korhely vagyok... ej, mondom, csak San Pedrót szereti... ezért nevettem az előbb, cimbora... nem földi embernek való az ilyesmi. Verd ki a fejedből, bolondság. Én mondom neked, elhiheted... Gyere, ígyunk inkább és vessünk kockát.

Visszaült az asztal mellé s az ólomkarikás ablakon átszűrődő kékes sugarakba hunyorgatva, a részek makacsságával, elérzékenyülten ismételte:

- Szent asszony... szent és hű... senkit sem szeret...

Lullus Raymundus elgondolkozva nézett a kapitányra, aztán hirtelen megfordult és kisietett a homályos csapszékből. Castello álmosan, értelmetlenül bámult utána.

Egyszerre fázósan összeborzongott.

Az ötlött eszébe, hogy Raymundusnak éppen olyan fehér az arca, mint San Pedro szobrának a székesegyházban.

II.

Raymundust ettől kezdve nem látták többé együtt Castello kapitánnyal.

Az udvarnál sem mutatkozott. A mulatozást abbahagyta. Fövegén kifakult, eltöredezett a hírhedt hollótoll, de nem cserélte fel másikkal. Szótalan lett és komor. Tekintete álmodozóvá vált, mint az esti tűz, amelyet pásztorok gyújtanak a Maladetta szakadécai között.

Reggelenként a székesegyházba járt az első misére s egy oszlop árnyékába húzódva, elszoruló szívvel várta Ambrosiát, aki mindennap egy órát térdelt San Pedro szobra előtt. Csak mikor a szép asszony fölkonta arcáról selyemfátyolát, ragyogott föl Raymundus szeme s derült ki komor arca. Ilyenkor mindig föltette magában, hogy megvárja a templom kapujában, mikor komornájától kísérvé hazafelé indul és megszólítja, de mindannyiszor valami fájdalmas elfogódás vett rajta erőt. Talán mert arra kellett gondolnia, hogy Castello kapitány itt kérte meg a kezét.

Egy nap - virágvasárnap volt, - Ambrosia, mikor kifelé indult a nagyhajóból, leejtette kezéből a szentelt fűzbarkát. Raymundus mellette termett s felemelte a lehullott ágat. A keze reszketett, mikor átnyújtotta.

- Köszönöm, - mondta halkan Ambrosia s sűrű szempilláit fölvetve, ránézett a fiatal lovagra. De hirtelen elpirult, zavartan sütötte le szemét és kisietett a templomból. Raymundus tekintete mintha megégette volna.

Másnap mégis mosolyogva bölintott feléje, mikor Raymundus mély bókkal meghajolt előtte. Később már pár szót is váltottak, jelentéktelen, közömbös szavakat, de amelyek mélyén - Raymundus úgy érezte, - szerelmi vallomás lángolt.

Ambrosia pedig éjszakánként felkönyökölve ágyában, álmodozva nézte a fehér holdfényt, amely élesen rajzolta ki az erkélyajtó patkós ívét s akaratlanul Lullus Raymundusra gondolt, aki már egy hónapja nem tűzött új tollat a fővegéhez. Olykor elővette csiszolt acéltükrét s sokáig, érdeklődve nézte benne magát, mintha valami idegen arcot vizsgálna. Hajnal felé aztán reszketve temette fejét a forró vánkösökbe s görcsös zokogás fojtogatta a torkát.

Egy reggel Raymundus hazakísérte a székesegyházból.

Szótlatlanul, lehajtott fejjel ment mellette, e mikor a komlóval befuttatott kapubolt alá értek, hirtelen szembefordult vele:

- Ambrosia... meg kell mondanom...

Lullus Raymundusnak elakadt a szava.

Ambrosia halkan felsikoltott s kezét szívére nyomva futott föl szobájába. Azt hitte, összeroskad. Lihegve állt meg a szoba közepén. Szédült és magában ezerszer befejezte - ijedten és boldogan - Raymundus félbemaradt szavait: szeretlek... szeretlek...

A szíve hangosan vert.

Egész estig ki nem mozdult a szobájából s elhatározta, hogy másnap nem megy el a templomba. Korán lefeküdt, de nem tudott elaludni.

Éjfél felé fölkel, egy könnyű mantillát kapott magára s kiült az erkélyre. A Monté Aragon felől langyos szél fújt. Csodálatosan csendes és átlátszó volt az éjszaka.

Egyszerre összerezzen.

Az erkély alatt megmozdultak a komló vastag fonadékai s a következő pillanatban a kőoszlopba fogódzva fölbukkant előtte Raymundus. Hajadonfővel volt s a hold éppen az arcába sütött.

Ambrosia megrettenve ugrott föl.

Lullus Raymundus átdobta magát az erkély korlátján s letérdelt előtte:

- Bocsáss meg, Ambrosia, de el kellett jönnöm.

Ambrosia hátralepett s karjait védőleg terjesztette maga elé.

- Ne húzdj el tőlem, - folytatta Raymundus, akinek szavai egyszerre fölszabadult áradatban ömlöttek, - az a szerelem, amely engem idehajtott, tiszta és szent, amilyen te vagy, nincs rajta a föld szennyéből semmi. Egész életemet betölti, mint a napfény a világot. Szeretlek, Ambrosia, szeretlek... A csillagok szeretik így az éjszakát, fűvek a hajnali harmatot...

Ambrosia szeme előtt elhomályosodott a világ. Túláradó szívvel, a beteljesült boldogság sugárzó szépségében állott Raymundus előtt. Forróság öntötte el egész testét, torka kiszáradt s remegő kezei tévován kapaszkodtak az erkély korlátjába.

- Kelj fel, - mondta végre fojtott hangon, - kelj fel és távozz. Ha valaki meglátott volna... Megbocsátok, de távozz...

Raymundus felemelkedett:

- Ne üzz el, Ambrosia. A hitetleneknek száz szavuk van a szerelemre, én nem tudok egynél többet mondani: szeretlek. S a nap minden óráját csak azért szeretném lábaid előtt tölteni, hogy újra ezt ismétljem.

Ambrosia nem tudta kikerülni Raymundus tekintetét. Hosszan, némán nézte a rajongó lovagot s lassan, szomorú mosolyban simult el arcáról az izgalom.

Azután beszélni kezdett:

- Raymundus, én hiszek neked. Hiszek abban a csodás, tiszta szerelemben, amely most olyanná teszi arcodat, mint az ifjú San Pedróét. Hiszem, hogy ez a szerelem örök és földöntúli, de... én nem tudok ilyen szerelmet viszonzni. Erre én méltatlan vagyok. Ilyen mélységes lángolást nem tud megérteni földi asszony. Ha halhatatlanná tudnál tenni, ha nem omlanék porrá a testem, ha örökre élhetnék: örökre szeretnék. Ó ha megtalálnád az élet örök titkát, amelyről a bölcsek szólnak, s amely megadja a halhatatlanság gyönyörét... Tégy halhatatlanná, Raymundus, keresd meg az élet vizét és én a tied leszek - örökre.

A lovag úgy hallgatta, mint egykor Odysseus a tenger leányainak énekét.

Hirtelen leroskadt Ambrosia elé, ajkához szorította annak keskeny, fehér kezét s megittasultan mondta:

- Megkeresem és elhozom neked, senora... az Isten engem úgy segítsen...

A hold magasan állt a székesegyház karcsú tornya felett s lenn az utcavégen fölhangzott Castello kapitány borízú kurjantása.

Raymundus átugrott az alacsony erkélyen, köpenye csuklyáját fejébe húzta és elindult a Monte Aragon felé, amerre a San Miguel de Foces-kolostor romjai feketedtek.

III.

A huescai udvar hölgyeinek lovagja eldobta a gazdagon hímzett bársonyruhát. Fekete kámzsát öltött s elvonult a romok magányosságába, papyrus-tekercsei, chaldeusok írásaival telerótt pergamenjei és kabalás fóliánsai közé.

Hét nap alatt megtanulta az írás és olvasás nehéz mesterségét, amit kétszáz évvel később is csak Paracelsus mestere, a sponheimi bencés apátúr tudott utánacsínálni.

Megismerkedett a démonológia umukjaival, amelyek felhozzák a rontást és megtanulta a nagy maszkimok elleni bűvölés örökbecsű szavait. Tudta, hogy a homlok betegsége a pokolból jött, hogy Namtar maga a döghalál s hogy Asusu-Niamir visszahívta Istart, a hajnali csillagot. Esztendőket töltött az egyiptomiak theurgiájába mélyedve, ismerte a Ker-neter rejtelseit, ahol a Horusz mérlegén könnyűnek találtaknak fejét a nilusi ló harapja le. Olvasta a Halottak könyvét, Hermes Trismegisztos Chená-ját, értette Demokritoszt, az abderitát és Zozimes Africanust. Megtanult bánni az auripigmentummal, amely a melegség hatása alatt részben arannyá változik, sőt Geber homályos könyvének „második rendbeli medicináit” is elkészítette. Minden nap gazdagabbá tette tudományban és bölcsességben, végül az alchimiának már csak a bölcsek kövével foglalkozó része érdekelt.

Esténként Albertus Magnust olvasta. Ez a nagyszerű teuton delejes erővel vonzotta, kivált mióta megtudta róla, hogy mikor Vilmost, a németalföldi királyt vendégül látta Vízkereszt-napján a domokos-klastrom kertjében, a zord téli idő ellenére levelek és virágok nőttek egy szavára a zuzmarás fákon. Legszívesebben azonban könyveinek azokkal a fejezeteivel foglalkozott, amelyek a nagy elixiriumról szólnak. Ezeknek rejtett értelmét kutatta olykor egész éjszakán át s észre sem vette az idő múlását.

A még épen álló refektórium egyik sarka tele volt különböző alakú cserép- és bronz-edényekkel, szárított füvekkel, madár- és gyíkcsontvázakkal, vasfogókkal és fűvőkkel. Egész nap égett itt a tűz három hatalmas kőlap között s Lullus Raymundus gondterhes arccal állt előtte, míg szikár fejét félelmes fénnel világították meg a gyantáktól színes lángok.

Egy esős, télvégi estén végre sikerült metallurgiás kísérlete.

A kénarzén titokzatos keveréke, mint egészen tiszta, aransárga por omlott szét a kezében tartott átlátszó kristály-fiolában. Cinpoharat vett elő, félig töltötte vízzel, elmondta fölötte az örök változás kilenc szavát s pár szemet szórt bele a megtalált kincsből.

Reszkető kézzel emelte szájához a drága folyadékot...

Megrázkódott.

Forró tűz járta át testét s ettől kezdve sem ételre, sem italra nem vágyott többé. Lullus Raymundus megtalálta a halhatatlanság titkát.

Két hónap múltán, hogy megbizonyosodott munkája sikeréről, elhagyta a romokat, felöltötte a régi bársonyruhát s kezében a nagy elixiriummal, megindult az úton Huesca felé.

Enyhe áprilisi nap volt. Az égen ezüstös felhők fodrozódtak s az aranyeső halványzöld ágai között csillogó bogarak keringtek.

Lullus Raymundus dobogó szívvel, görnyedten, lassan lépegetett lefelé a lejtőn. Mikor áthaladt a város kapuján, alig tudott tájékozódni. Mintha idegen városba került volna, úgy megváltozott körülötte minden.

Egy szembejövő fügeárushoz fordult:

- Hallod-e, barátom, hol lakik Vicente Garcia di Castello kapitány?

- A temetőben. Már tizenkét éve, - felelt az nagy nyugalommal.

Lullus Raymundust hirtelen szörnyű félelem fogta el. Most jutott először eszébe, milyen hosszú időt töltött innen távol. Szinte fuldokolva kérdezte:

- És az özvegye... a szép Ambrosia? A fügeárus furcsán mosolygott:

- A szép Ambrosia?... Ott lakik a túlsó utca végén, abban az erkélyes házban...

Lullus Raymundus föllélegzett s megkönnyebbülten sietett arrafelé.

A boltozott kapunyílást szelíden koszorúzták a komló óriásira növekedett fonadéakai s az erkély egészen eltűnt a zöld indák között. Raymundus lihegve sietett föl a lépcsőn s mámoros örömmel lökte be a nagyszoba ajtaját.

Csodálkozva állt meg a küszöbön.

A szoba üres volt. Csak később vette észre, hogy az erkélyajtóhoz állított karosszékekben egy sárgásarcú, összetöpreődött, öreg asszony ül, aki ijedten, bizalmatlanul nézett rá.

- Senora Ambrosia nincs itthon? - kérdezte kissé megzavarodva.

Az öreg asszony felemelkedett, szemében különös fény csillant föl, aztán intett Raymundusnak, hogy lépjen közelebb. Erős reszketés fogta el s alig hallhatóan susogta:

- Raymundus... nem ismered? Én vagyok... Ambrosia...

Lullus Raymundus megtántorodott. Nem tudott szólni, csak kezét nyújtotta előre, amelyben szikrázva villant meg a kristály-fiola.

Ambrosia keserűen mosolygott:

- A nagy elixírium... harminc év után?... Most akarsz halhatatlanná tenni, így, öregem?... Későn van, Raymundus, ide nézz...

Letépte melléről a ruhát s Raymundus elszörnyedve látta testén a rákbetegség gyilkos nyomait.

Ambrosia fölzokogott:

- Azt akarod, hogy ilyen nyomorúságban éljek - örökre? Kímélj, Raymundus és szánakozz rajtam.

Lullus Raymundus öreg mellét is megrázta a fojtott zokogás.

Kezéből kihullott a kristály-fiola s hangos csattanással millió csillogó porszemmé omlott szét a márványpadlón.

- Ambrosia, - nyögte leroskadva, - te szabad vagy. Beléphetsz a mennyi halhatatlanságba... de én itt maradok a földön-örökre... nem találkozunk soha...

IV.

A többi megolvasható régi krónikákban. Lullus Raymundus Ambrosiai halála után belépett a ferenciek rendjébe. De zaklatott szíve nem talált nyugtot. Nemsokára elment Afrikába, hogy a mohamedánok közt terjessze az evangéliumot. De hiába kereste a halált, bár többször rettenetesen megkínózták a pogányok, - nem tudott meghalni.

Isten végre megkönyörült rajta s meghallgatta imádságát.

Egy éjjel a mohamedánok kihurcolták a város elé és megkövezték. Keresztény utazók találtak rá másnap vérbe fagyva. Még élt. Magukkal vitték hajójukra, amely útban volt Mallorca felé.

Mikor szülőföldje partjára tették, meghalt. Hamvai ott nyugszanak a pálmái székesegyház oltára alatt.

ŐSZI HEGEDŰK

Valakinek a Paradicsomban.

Poe.

Ilyenkor már csak Beleznay úr jár a Fűvész-kertbe.

Beleznay úr, a művész, aki harminc évig énekelte Papagenot a pesti dalszínházban, jóllehet, titokban fájva álmódott Tristan szerepéről. Ám tapsok helyett így is learatta a csendes öregséget. Kecsegeorrú gombos cipőben, derékba szabott szűk kabátban, magasra csavart fehér shawlja fölött keményre vont állal s egérszürke kürtőkalapja alatt bánatos gondolatokkal sétál minden délután (az elárvult szilfasoron. Néha megáll a repkénnyel futtatott, aranybetűs, rózsaszín márványoszlop mellett, gondosan beretvált állát nádbotja csontgombjára támasztva vagy elnézve hosszan papírszivarkájának füst-arabeszkjeit, amelyek olyanok, mint a szultán irádeján a virágos betűk: érthetetlenek és haszontalanok. Máskor elandalodva fordul be a kígyózó, keskeny útra, fejét féloldalt hajtja, mintha láthatatlan zenészek hegedűinek taktusára lépegetne a rivalda szélén.

A díszlet tökéletes.

A háttérfüggöny porcellános kékjét már elfutotta a November lehellete. Jobbra ritkuló bokrok, szétnyíló legyezői fölött aranyló kadmiumfoltok, mögöttük öreg vadgesztenye, harsanó indiai veresben. Odább álmatag nyírfák krétás dereka, ólomfehérbe mártva, platánok tompa kékezüstje, violába tévedt orgonával átszegetten, míg túlhan, a néhai tó horpadásában, az elgurult ecset méregzöld csíkja tüzel a pázsiton. A pálmák üresre fosztott köröndjét talán egy pointillistai-festő tarkázta lehullott hárslevél millió pettyével. Csak a baloldali jegenyék lombdárdáján komorlik föl az ég párás tükréig az umbra temetői setétje, mint nehéz és fájó emlékezés egy drága halottra. Az üvegház: gyöngyfényben úszó óriás koporsó s előtte a buxus illedelmesre nyírott, négyszögbe zároló szalagja szinte úgy rémlik: fekete szegély a nyár gyászjelentésén.

Beleznay úrhoz, aki elmúlt ifjúságát sétáltatja az alkonyodó kertben, fölöttébb illik ez az Olgyay-színekbe hangolt szomorúság. Ő maga talán legjobban érzi ezt s míg egyenesre húzott derékkal ballag a néma úton, szívét befelé hulló könnyek esője veri.

Az árnyékkedvelő növények lejtője felől, - ahol titkon csókolódzó szerelmesek bujnak meg minden tavaszon, - most gyenge szél kaptja szárnyát. Meglibben a sárguló levelek pilleraja s a cserjés vesszőin simán fektetik keresztbe vonóikat a titokzatos zenészek.

A nyitány megkezdődik.

Mélyhegedűk bánatos andantejával indul, hosszan, vontatottan a halk őszi muzsika: Hallgasd csak, hallgasd a Vágyak énekét...

- Minden mozdulásod, szándékod és tettered ősi éltetője végokon: a vágy. Mindig hiányát érzed valaminek, ami után kezded kinyújtad, sohase vagy egész, zárt és befejezett. Ha nevetsz, hiányzik a sírás lázas forrósága, ha ölelsz: az epedés fájdalma, ha révbe érsz: a küzdés izgalma, örök kettősségét sejtéd meg a világnak s örök tragikumát magadnak.

Beleznay úr elfúló mellel vigyázza az őszi hegedűversenyét. A lelke most kinyitott ajtó s visszhangos zúgással árad be rajta a prestosoba lendülő szonáta első tétele:

- Nincs, nincs soha egészen betelő vágyad. Ha a csók, a siker édességét issza a szád, hol van kínzó gyönyöre az útnak, mely odáig vezetett? Vágyódás és elért vágy, együtt, egyszerre kellene, kívánság és beteljesülés, együtt, egyszerre lenne csak teljesség. De jaj, sohase juthatsz el eddig. Ezért sajog betöltött álmod mélyén a csalódás fanyarsága, mint színméz édességében a fulánk mérge. Boldog vagy, ha virágos nyoszolyádba fekteted szerelmes párod, de a boldogság - amíg csak álmodtál róla, - odavan, többé már nem adatuk meg néked. Ezért nincs, nincs soha egészen betelő vágy, csak vágyakozás az elérhetetlen után.

Az új tétel tajtékos hullámai már vágtnak, mint az elszabadult csikók, lebegő sörénnyel. És viharos crescendóba zendül a megsokasodott hegedűk vad zokogása:

- Mi után futsz hát? Amit elérhetsz, sohase teljesség. Amit elnyersz: azért nem érdemes küzdeni, amiért érdemes: soha el nem nyered. Futsz mégis, vergődsz és gyötrődöl, miért, miért? Magadat keresed talán a szörnyű kört futván, de tegnapi vagy holnap magad soha utól nem éred. Nincsen és nem lesz soha beteljesülés.

Beleznay úr egy hársnak dőlve, elfehéredett arccal hallgatja a tomboló furiosót, amely végre megcsendesedik a zárótétel ünnepi hömpölygésében:

- A te tragikumod mégis az Élet éltetője. Az egészen betelt vágy örök megnyugvás lenne, maga a halál. Egy, egyetlenegy csók kellene csak, egy szín, egy illat, egy hang és ki lenne merítve a világ gazdagsága. Megszakadna az örök folytonosság, míg így minden csalódás új vágy magját csiráztatja. Érzed az őszi kert terhes földszagában a jövő tavasz ígérését? S ha kevés ez a bölcsesség, ha hideg és nyugtalanító: óvakodjál a teljesedéstől. Őrizd meg álomnak az álmot, vágynak a vágyat, sóvárgásnak a sóvárgást. Hogy ne csalódjál: óvakodjál a beteljesüléstől.

Lassan, ahogy a sóhajtás hal meg, hallgatnak el az őszi hegedűk. Beleznay úr még sokáig ott áll az öreg hárs törzséhez támaszkodva. Talán Tristanra gondol, kinek aranyhímes palástja csak álmaiban lengett vállán és egész bizonyosan Isoldéra, akit nem csókolt meg harminc év előtt a májusi nászlugasban.

Azután...

Azután csengetnek az örök kis házikója mellett, mert már hat óra van és hat órakor bezárják a Fűvészkertet. Beleznay úr pedig elmegy haza s lehajtja öreg fejét a boldogtalanság párnájára, amelybe áldott kezek valamikor az illúzió kék virágát hímezték vigasztalásul.

ÖREG SINKA GYÖRGY

Élete hatvanadik nyarán - mint a többi parcellás-paraszt, - letette a kapát s kiköltözött a péterszögi szőlőbe. Nem dolgozott többet, csak pipált és szemlélődött, hallgatván a füvek növést s a jegenyésben csörgő seregélyek lármáját. Nem unta el majd egy emberöltő hosszát. Hetenkint egyszer - tisztát váltani - beballagott a messzi kúntorony alá, a városba, ahol a fiai, unokái „tükörből fészülködő” urak voltak. Nem szerette őket, minthogy talán senkit sem szeretett igazán egész életében Szekerka Palcsin, az öreg cseléden kívül, aki minden hónap elején lenyírta ráncos álláról a havas szakáltarlót.

A nagyapja még szabadhajdú volt, aki akkor hagyta abba a marhahajtást, mikor az első venyigét bujtatták a Nyilas homokjába. Annak a szigorú, kemény erkölcsét őrizte kilencven-esztendő öreg Sinka György. Vasalt csizmában járt, hosszú üstökét fésűbe szorította, a három nagy ünnepen meggyónt és mindennap hét messző bort ivott.

- Aki száz évig ilyen bort iszik, - mondta esténként, szaporábban emelgetve a virágos cserépkorsót, - az sokáig él.

- Igazság, - bólogatott rá ilyenkor komolyan Szekerka Palcsi, míg fölverte a venyigetűz lángját, hogy rózsaszínbe borult a gunyhó fehér fala.

Különben kevésbeszédű, magánakvaló ember volt öreg Sinka György. Illett nagyon a szomszédjaihoz, akik alkonyattájt átjöttek hozzá s hallgatva ülték körül a tüzet. Csupa kivénült, ereskező, szikárnyakú, deresfejú paraszt, nem igen kapnak a szón, de maguk is nehezen adják.

Csak akkor támadt nagyobb mozgalom, ha valamely szőlők közt tévelygő kuvasz akadt fenn a Szekerka Palcsitól eszközölt kutyafogóban. Ilyenkor többször járt körül a mázas cserépkorsó s egy-egy kifakadás is elhangzott:

- Affene a rusnya férgit!

Mintha csak torát ülték volna a szegény állatnak. Szekerka Palcsi sűrűn fordult az üres korsóval s szította a hamar hamvadó paraszt. Olykor hajnalig is fönnmaradtak a zordon, vén ivók, mint ükeik hajdan az áldozati tűz körül, köszöntve a lángoló napot.

Öreg Sinka György bírta az áldomást.

Pár esztendő óta ugyan mintha kissé megroggyant volna, de azért, ha megmozdult a vére a szőlő levétől, még rácsapott tenyerével a csizmaszárra, sőt a szüreti tüzet is átugrotta, hogy lobogó gatyáját nem is simította a láng.

Ez az utolsó szüret aztán különösen emlékezetes maradt a Nyilasban.

Öreg Sinka György fiai, unokái, de a dédek is, teljes számban gyűltek egybe vacsora után a tűz körül. Szekerka Palcsi a gunyhó küszöbén ült s harmonikázott, tempósan, öregesen. Öreg Sinka György most se beszélt sokat, csak ivott s a nóta irányában ingatta a fejét.

Egyszer aztán felugrott s magosat rikoltva, nagyot dobbantott. Táncolni kezdett, feje fölé emelve a virágos korsót. Vadul, szilajon ropta, akár hatvan esztendő előtt.

- Melyik lábom jár jobban hé?! - kiáltott a nagy vígságba esett apró népre.

- A szélső, nagyapám, - kacagtak az unokák.

- Hejnye, ebatya fattya, iszen mind a kettő szélső, - káromkodott mérgesen. De azért csak járta, hiába kérlelték a fiai, nem hagyta abba, míg ki nem dőlt.

Úgy kellett betámogatni a gunyhóba, ahol horkolva aludt el a földre vetett subán.

Másnap reggel aztán öreg Sinka György nem ébredt fel. Elszállott lelke, mintha ott komorlott volna a szedett venyigésből fölpárázó ködben, az ólmos őszi felhők alatt.

ÖRDÖGSZEKÉR

Mikor ilyen keskeny a hold karéja, mindig eszembe jut találkozásom az ördögszekérrel.

Felejthetetlen nyáréjszaka volt.

A vonat nagyokat kattogva húzott át a váltókon s érezhetőleg lassította futását. A huszonkettes őrház zöld lámpája csendesen siklott el a félhomályos fülke ablaka előtt.

- Végállomás! - kiáltotta egy mély, rekedt hang s a kocsisor zökkenve állott meg.

Kiszálltunk.

Tizenegy óra lehetett. A félemeletes falusi állomás nehéz tömege köröskörül egybeolvadt az éjszaka feketeségével. Csak a kijárat fölött himbálódzó lámpa álmos fényében villant elő itt-ott egy piros téglasor. A szemaforjelző hosszan, egyhangúan csilingelt s a mező felől tücskök muzsikáját hozta felénk a júliusi éjszaka langyos szellője.

A vonat dohogva indult a gépház felé.

Skubinyák, a jegyszedő dörögve ment le a töltés szélén.

Egyedül maradtunk.

- Menjünk, nagyon fáradt vagyok, - mondta Leontin s belekapaszkodott a karomba.

De mikor kiértünk az állomás mögé, meghökkenve álltunk meg.

A kocsi nem volt sehol sem.

- Istenem, apáék megint elfeledkeztek rólunk, - mondta Leontin panaszosam s én is bosszankodva bámultam az országút szürke sávját, amely alig pár lépésnyire látszott csak előttünk.

- Jó egy órába telik, míg hazaérünk, - mondtam inkább magamnak, mint Leontinnak, aki tanácstalanul tekintgetett körül. - Hiába, a kocsi most már úgysem jön, legjobb lesz, ha neki-indulunk.

Sűrű, meleg, bársonyos homály borult mindenre.

Az útszéli jegenyék alig váltak el az ég sötétjétől. Szorongató, vaksi homály terpeszkedett kétoldalt s alig húsz lépésre előttünk is keresztülfeküdt az úton. Néha szinte úgy tűnt fel, mintha élne s gyűrűzve, lomhán kúszna, csúszkálna körülöttünk.

Éreztem, hogy a húgomnak remeg a karja.

Az országút nyílegyenesen húzódott a falu felé, de néhol lejtett, majd ismét erősen kaptatóra vált.

Egyszerre, mintha világosodni kezdett volna. A nagy kőhíd vastag korlátjai kiváltak a homályból, az országút fakó szalagja hosszabbra nyúlott s a sötét jegenyék sziluettjei élesebben rajzolódtak rá a nyugati égre.

Messze, a temető mögött, a hold keskeny, halvány sarlója bátortalanul szállt fölfelé.

Leontin beszélni kezdett, halkan, erőltetetten, de mégis majdnem vidáman, mint azok az emberek, akik fölül valami rettenetes, nyomasztó érzés múlt el s ami után nem lehet tovább bírni a hallgatást.

Hirtelen megakadt.

Fojtott, tompa zúgás vágta ketté a csendet. Egyre erősödő, berregő hang verte fel az éjszakát. Hátunk mögött két-háromszáz méternyire két óriási, fehér szem villogott a sötétben.

- Automobil, - rezzent meg Leontin s ijedten rántott az út széle felé.

- Várjuk meg, míg elmegy, - mondtam kelletlenül s félrehúzódtunk, egy kőrákás mellé.

De az automobil nem közeledett. Úgy látszott, mintha egy helyben állana s félelmesen bűgött. Néha felhorkant s utána még rettenetesebb berregésbe kezdett. Két lámpa-szeme mereven, furcsán villogott, mintha egyenesen ránk nézne.

- Eh, menjünk, - szóltam türelmetlenül, - majd kitér, ha...

És már indultunk is tovább.

Ismét felhangzott a gép vészjelző bűgése s a két éhes, csillogó szem nagyobbak tűnt föl előttünk, amint visszanéztem.

Az automobil lassan közeledett.

Megdöbbenve álltunk meg.

A gép is megállt.

Egy pillanatra rettenetes csend lett.

A szám széle fázósan reszketett s valami oktan félelemtől megriadva meredtem bele a nagy, kerek tűzszemekbe.

Azok fenyegetően, hideg mozdulatlansággal ragyogtak vissza.

- Mi ez? - kérdezte a húgom megborzadva. Egész testében reszketett és rettenetesen sápadt volt. Nem tudtam válaszolni. Aztán egyszerre erősen magamhoz rántottam és szinte rohanva vittem magammal. Egy kaptatóhoz értünk. Zihálva, elfulladva, száraz torokkal kapkodva lélegzet után, siettünk előre. A szemünk kitágult s verejtékező homlokkal, hangosan dobogó szívvel iramodtunk el a szikár jegenyék mellett.

A hold már feljebb hágott, csak a kőrákások és a fák tövében gyűlt össze egyre sűrűbb és hosszabb foltokban a feketeség. Elakadva gázoltunk a süppedő, mély porban előre. Halálisan kifáradva értük el a lankás tetejét.

Visszanéztünk.

Mélyen lenn, a homályban, égett a két parázsszem, de már nem volt benne semmi borzalmas. Fellélegzettünk s nyugodtan, lépésben indultunk lefelé a hosszú lejtőn. Szólni nem tudott egyikünk sem. A Sirató mellé értünk. A zizegő sás feje koppanva ütdött össze a gyenge, simogató szélben. A falu felől szakadozott tölköszó hangzott. A toronyőr féltizenkettőt jelzett.

Már csak félórai út odáig.

Csendes és nyugodt volt minden. Az automobil elmaradt. A szörnyű szempár nem látszott.

Egyszerre rettenetes bődülés harsant fel szinte a fejünk fölött.

A két óriásira megnőtt, kegyetlenül villogó szem a dombtetőről gúnyosan hunyorított utánunk. Uगतó, hörgő üvöltés szakadozott föl a szörnyeteg torkából s mi csüggedten, halálra gyötörtten hajtottuk le a fejünket. Megadtuk magunkat és fásultan, megalázva siettünk tovább. Tovább, egyre tovább.

Most már ő parancsolt, nem lehetett elmenekülni előle. Űzött, hajtott maga előtt és mi megrogyó térddel, kábultan vonszoltuk magunkat.

- Át kellene vágni a mezőn, - gondoltam és mentünk tovább az úton, az ismeretlen rém előtt, amerre ő akarta.

Néha futottunk.

Kövek gurultak szét a lábaink alatt. Majd megálltunk és szembenéztünk a kísértettel. Néha elmaradt s csak távoli, rohanó dübörgése hallatszott. Aztán megint utánunk jött és mi legyőzve, agyonhajszolva, tehetetlenül vánszorogtunk tovább, előre.

Már nem tudtunk visszafordulni sem. Csak mentünk, rohantunk, menekültünk.

Végre feltűnt a falu.

A fák fekete foltjai közül fehérén ütköztek ki a házak s a torony magas sudara, amelynek élén, mint egy megakadt, villódzó selyemfonál, ragyogott a fogyó hold sápadt fénye. A sűrű akáctömegből kicsillant a nyaraló ablaksora. A terasz széles ernyője alatt lámpák égtek s rózsaszín fényük átverődött a világos vászonfalon.

- Még fönny vannak, - gondoltuk egyszerre megkönnyebbülten és megálltunk.

Hátrafordultunk.

A homályt és csendet nem zavarta semmi. Messziről a tücskök monoton cirpelése hallatszott, úgy, mintha álomban hallanánk.

Az automobil eltűnt.

Kimerülten vánszorogtunk haza. A terasz lépcsőjén alig bírtunk felmenni. Vendégek ültek a nagy kerti asztal mellett s mindnyájan meglepődve bámultak ránk. Sápadtan, szótlanul álltunk ott a vakító lámpafényben.

Hirtelen hosszú, elnyújtott, rekedt üvöltés hangzott az országút felől. S a kivilágított terasz előtt, mint valami elszabadult szörnyeteg, nagyokat ugorva, bömbölve rohant el egy óriási, vörös automobil.

Nem ült rajta senki.

STRATFORDI HAJNAL

Az ólomkarikás ablakok kitárva álltak s a langyos tavaszi éjszaka beáradt a szobába, ahol még érzett Jonson Benjámint úr pipájának kesernyés füstszaga. A lombosodó fák mögött, a kert alján álmodozva villant meg az Avon gyöngyházzsín tükre.

A hajdani keztyüs fia tíz óra tájt felvette a haldoklók szentségét s most lázas homlokkal feküdt a mennyezetes ágyban. Szürkülő, gyér haja csapzottan folyta körül duzzadt arcát. Szaggatottan, nehezen lélegzett. Mégis, leeresztett szemhéjai alól, olykor mintha tréfásan pillantott volna Ward Jánosra, a stratfordi papra, aki merev mozdulatlansággal ült ágya mellett az egyeneslábú széken.

Csend volt, csak Charlecot vadása felől hallatszott néha egy-egy rövid fütttyentés: őz-suta adta a vészjelt.

Anna asszony, aki a szoba túlsó, homályos sarkában gunnyasztott, öregesen csoszogva lépett az asztalhoz s megigazította a lámpa olajospapír ernyőjét. Aztán aggodalmas arccal tekintett az ágy felé.

- William, - kérdezte félénken, - hogy vagy?

A beteg nem felelt.

- A bor árthatott meg neki, - fordult suttogva a lelkészhez, - nagyon sokat ittak, egész délután. Drayton úrral együtt. Az a bolondos Ben Jonson pedig éppenséggel elázott.

Ward János komoly arccal, rosszalóan bólogatott:

- Persze. A régi barátság, a viszontlátás öröme.

A beteg hirtelen megszólalt:

- Eredj pihenni, Anna. Ne aggódj értem, jól vagyok.

Az öreg asszony kissé megrettenve, némán intett s sietve tűnt el a nyikorgó ajtó mögött.

A megnövekedett csendben a toronyóra éles zendüléssel ütötte el a hármat. Az éjszaka hűvösebb lett.

William egyszerre felkönyökölt a süppedő párnára s jobbjával az ablakok felé mutatott. Lihegve, izgatottan kiáltott a papra:

- Küldd ki őket, János. Nem akarom, hogy itt legyenek. Hátha bejön a leányom s meglátja... Nézd, ott a függöny árnyékában lapul a fehérképű dán, mellette az a két sunyipofájú fickó: Bardolph és Pistol, a szerencsen, meg Richárd, a sátán... Nem akarom látni őket...

Ward János összeborzongott, de a beteg most már megnyugodva folytatta:

- Úgy, köszönöm, János. Mind elmentek. De hallga... Mintha az a bortömlő énekelne itt valahol a ház körül. Istenemre, ez Sir John Falstaff! Nem hallok: „Gallért, gyöngyöt, kalárist...”

A lelkész gyöngéden hajolt hozzá:

- Semmi, William. Szél zúg a fák közt.

A beteg elmosolyodott s titokzatosan mondta:

- Igen, a szél, de a lombok közt Puck és Ariel nevet.

Feje visszahanyatlott a párnára. A csend szinte átharsogott a szobán. A pap szája némán mozgott az ima szavaira.

A beteg újra megmozdult.

- János, - kezdte alig hallhatóan, - ez mind bolondság, szót se érdemel. Londonban... Blakfriarsban csak komédia volt, álarcos játék. Most vagyok igazán: *én* - és ez a valóság. Enyém a legszebb, legnagyobb ház Stratfordban. Három házam van és százhet hold földem, itt, ahol harmincegy év előtt Thomas Lucy, a békebíró megvesszőztetett... Zsuzsannának és Juditnak nem megvetendő örökséget hagyok, neked és barátaimnak egy-egy gyűrűt, hogy emlékezzetek reám. Az ég igazságos volt hozzám... magam ültethettem kertem fáit... ezüst kehelyből ittam a magam borát... mit kívánhatnék még?... Boldog vagyok, János, boldog.

Ward János kenetteljes szigorúsággal válaszolt:

- Az Úr megalázza kevélységedet, testvérem.

De William úr ezt már nem hallotta. Arcán mozdulatlaná hidegült a mosolygás, a lélegzet fönnakadt nyitott ajkán.

Kinn, a keleti égen violás felhők úsztak s messze, a város szélén egy kakas, „a reggel harsonája, metsző hegyes torkával fölveré a Napnak istenét”.

-&-